

Portre

1993 ÜNİVERSİTE REFORMU KUŞAĞINDAN BİR BÜYÜK HEKİM: Prof. Dr. NUSRET H. FİŞEK (1914-1990)

Dr.Mehmet Cemil Uğurlu*

“Bugün hekimlik bir bilim ve sanattır.”
Prof.Dr.Nusret H. FİŞEK

Bir toplumsal hekimlik önderi olan Prof.Dr.Nusret Hasan Fişek (1914-1990), ünü ulusal sınırlarımızı aşmış bir tıp bilim adamı, insan hakları savunucusu ve düşünürdür. O'nun yaşamını, kişiliğini ve çok yönlü etkinliklerini bir yayınımda (27) belirtmeye çalışmıştım. Söz konusu yayında, N.Fişek'in İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ndeki öğrenim dönemini -onunla ilgili belge ve bilgi eksikliği nedeniyle- yeterince açıklamak olanağı bulunamadı. Oysa bu dönem, yalnız mesleki başarılarını değil, aynı zamanda kişiliğini de belirleyici bir temel olmuştur. Kaldı ki, O'nun tıp öğrenimi dönemi, ülkemizde gerçekleştirilen 1933 Üniversite Reformu'nun ilk beş yılına rastladığından, Reform'un tıptaki ilk sonuçlarının irdelenmesinde yararlı bir somut örnek de sayılabilir.

Bir Tıp Öğrencisi

Prof.Dr.Nusret Hasan Fişek, bir otobiyografisinde, lise ve yükseköğrenim dönemiyle ilgili olarak aşağıdaki çok kısa bilgiyi vermiştir:

“21.11.1914 tarihinde İstanbul'da doğdum. 1932 yılında Kabataş Lisesi Fen kolundan, 1938 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun oldum.” (27).

O'nun bu dönemine ilişkin olarak kendi kaleminden çıkmış daha geniş bir bilgi ne yazık ki yok. Fakat O'nun bu dönemlerine ilişkin bilgiyi, başka bir kalemden ayrıntılı biçimde sağlamış bulunmaktayız. Bu başka kalem sahibi Jinekolog Mekin Taha Alpay'dır(d.1913). Dr.Mekin Alpay, gerek İstanbul Kabataş Lisesi'nde ve gerek İstanbul

Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Nusret Fişek ile aynı tarihlerde, aynı sınıflarda okuyarak öğrenimini tamamladığı için, verdiği bilgi konumuz açısından çok değerlidir. Nusret Fişek'in fakülte numarası 631, Mekin Alpay'ınki 632 olduğundan, ikincisi birincisinin sınavlardaki başarısını izlemek olanağını, altı yıllık tıp öğrenimleri süresince kolayca buldu(3). Sonraki yaşamlarında mutlu bir olayla, Dr.N.Fişek, Dr.M.Alpay'ın kızkardeşi Perihan Alpay (d.1916) ile evlendiğinden, okuldayken kurdukları dostlukları daha da güçlenmiş olarak sürdürdü.

Kabataş Erkek Lisesi, Cumhuriyet Dönemimizin başarılı öğrenim kurumlarından biridir. Dr.Mekin Alpay, bu lisedeki ve tıp fakültesindeki öğrenimleriyle ilgili olarak aşağıdaki ilginç bilgileri veriyor.

Nusret Fişek, lise öğrenimini Kabataş Erkek Lisesi'nde 1932 yılında tamamladı. Fen kolundan mezun oldu. Sınıfında ondokuz öğrenci vardı. Fişek matematikte de başarılı bir öğrenciydi. Aynı yıl İstanbul'daki Yüksek Mühendis Mektebi'nin (*) giriş sınavlarını kazandı. Aynı sınıftan N.Fişek'ten başka iki öğrenci de bu sınavı kazandı.

Fişek, bir hafta kadar Yüksek Mühendis Mektebi'nde okudu. O'nun liseden samimi arkadaşları, İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi'ne girdiklerinden, arkadaşlarından ayrılmamak için, Tıp Fakültesi'ne kaydoldu.

Böylece Kabataş Lisesi'nin aynı sınıftan on yedi öğrenci arkadaş Tıp Fakültesi'nde 1932 yılında buluştular. Bu olgu şunu göstermektedir ki, Nusret Fişek, lise öğrenimini başarılı bir sınıfta ve kuvvetli bir dayanışma içinde tamamlamıştır.

AÇIK TEŞEKKÜR

Bu yazının oluşturulmasında başta Dr. Mekin Taha Alpay olmak üzere, Prof. Dr. Nusret Fişek'in bazı sınıf arkadaşları ve meslektaşları değerli yardımlarda bulundular. Hepsine içten teşekkürlerimi saygılarımla sunuyorum.

* Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Tıbbi Deontoloji Anabilim Dalı eski öğretim üyesi.

(*)Yüksek Mühendis Mektebi, 1944 yılında 4169 sayılı yasa ile "İstanbul Teknik Üniversitesi" adını alarak yeniden yapılandırıldı.

“P.C.N. Sınıfı” (**) denilen Tıp Fakültesi'nin birinci sınıfı, 1933 Üniversite Reformu'ndan bir sene önceki sınıf olması nedeniyle İstanbul Darülfünunu'nun Fen Fakültesi'nde eski programa göre öğrenim gördü.

N.Fişek ve fakülte arkadaşları, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaletine bağlı “Tıp Talebe Yurdu”nda yerleşmiş olarak altı yıl öğrenimlerini sürdürdüler. Tıp Talebe Yurdu'nda öğrenci sayısı çok olduğundan geceleri ders çalışma mümkün olamıyordu. Bu nedenle Nusret Fişek ve üç yakın arkadaşı (Mekin Alpay, Tahsin Artunkal, Abit Köymen)(***) fakülteye yakın bir semtte (Çemberlitaş'da) bir daireyi birlikte kiradılar.

Nusret Fişek gündüzleri derslere ve laboratuvar çalışmalarına katılmış ve hocalarını dikkatle dinlemiştir. O, derslerini günü gününe tekrarlamaya ve özetler çıkarmaya özen göstermiştir. Arkadaşlarına bilgisini ve notlarını sunmakta istekli olmuştur. Dr.Mekin Alpay, bu dönemle ilgili olarak bir anısını şöyle naklediyor:

“O, imtihana benden evvel girerdi. Numarası 631, benim numaram 632. Kapıda heyecanla beklerdim. İmtihandan, diğer öğrencilere göre geç çıkardı. Heyecanla sorardım; kapı eşiğinde, ‘iyi geçti’ cevabını verirdi. Akşam yurttan imtihanı ayrıntısıyla anlatırdı. Her sınav sorusunu A’dan Z’ye kadar ayrıntısıyla anlatırdı. Fizyoloji’den elektrokardiyogramı sormuşlar. Vücutta elektrik akımından başlayarak anlatmış; hocalar onu zevkle dinlemişler. Bu nedenle içerde çok uzun süre kalmış olduğunu söylerdi. Kapıda sıramı bu yüzden uzun zaman beklerdim. Bu huyunu öğrendikten sonra kendisine tarizde bulunurdum: ‘Bizleri düşünmüyorsun, Adem’den (ilk insan)’den başlayarak her konuyu ayrıntısıyla anlatıyorsun’ derdim. Altı seneyi bu şekilde geçirdik”(3).

Nusret Fişek, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi’ni 1938 yılında birincilikle bitirdi(2,3). O, altı senelik tıp öğreniminde bütün derslerden “Pekiyi” olarak mezun oldu(3). O’nun başarısıyla ilgili başka

bir gerçek de şudur ki, o tarihe değin böylesi üstün bir başarıyı kazanan tek öğrenci Nusret Fişek oldu(3). Dr.Mekin Alpay, O’nun bu çarpıcı başarısı ile ilgili anısını şöyle anlatıyor: “Dr.Nusret Fişek, 1947-50 yıllarında Amerika Birleşik Devletleri’nde Harvard Üniversitesi Tıp Fakültesi’nde doktora çalışmasına başladığında, bu kurum, Fişek’ten İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi’ndeki öğrenimi süresince aldığı dersleri ve başarı derecelerini açıklayan resmi bir belge istemişti. O tarihlerde ben İstanbul Üniversitesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniği’nde asistandım. O, belgeyi göndermeyi benden istemişti. Ben de Tıp Fakültesi Dekanlığı’ndan resmi bir yazı istedim ve giyaben tebrik ederek verdiler. Altı senelik notları her dersten ‘Pekiyi’ olan tek talebenin Nusret Fişek olduğunu söylediler”(3).

Nusret Fişek tıp öğrenimi süresince her sınıfı birincilik derecesiyle geçti. Tıp Fakültesi’nde Fişek ile aynı sınıflarda okuyan, asker kökenli ve iç hastalıkları uzmanı Burhan Akata (d.1911), O’nun sınıf arkadaşı olmaktan onur duyduğunu ve arkadaşları arasında sevilen, sayılan bir kişiliğe sahip olduğunu ifade ediyor(1).

Nusret Fişek’in Tıp Fakültesi’ndeki sınıf arkadaşlarından Prof.Dr.Muharrem Köksal (d.1912), O’nu şöyle nitelendiriyor: “Nusret, sınıfın en seçkin kişilerindendi. Her türlü davranışı dostane idi. Türk tıbbına büyük hizmetleri geçmiştir”(17).

Görülmektedir ki, sınıf arkadaşları onun derslerdeki başarılarıyla birlikte barışçı ve yardımsever kişiliğini belirtmektedirler. O, böylesi seçkin nitelikleriyle, daha tıp öğrenimini tamamlamadan, kimi hocalarının da dikkatini çekmiş olmalıdır. Nitekim, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Prof.Dr.Nazmi Bilir’den (d.1947), hocası Prof.Dr.Nusret Fişek’in, öğrencilik dönemindeyken patolojik anatomi dersinde uygulamacı (demonstrateur) olarak görevlendirildiğini çeşitli vesilelerle kendisine söylediğini öğrenmekteyiz(8).

Prof.Dr.Nusret Fişek’in mesleki aşamaları ve etkinlikleri, başka bir yayınlımızda (27) ayrıntılı biçimde anlatıldığı için, aşağıda satırlarda, 1933 Üniversite Reformu’na rastlayan tıp öğrenimi dönemi özellikle ön planda tutuldu. Nusret Fişek, - Atatürk’ün direktifiyle 1933 yılında gerçekleştirilen Üniversite Reformu nedeniyle- tıp öğretimini ikinci sınıftan itibaren yeni bir yapılanma ve program uygulaması içinde tamamladı. Üniversite Reformu, tıp eğitimindeki ilk sonucunu, Nusret Fişek’in de

(**) “P.C.N. Sınıfı”na sonraki yıllarda “F.K.B. Sınıfı” adı verildi.

(***) Dr.Mekin Alpay, Kadın Hastalıkları ve Doğum uzmanıdır; Abdilbrahim ilaç firmasının bilimsel danışmanlığından emeklidir.

Dr.Tahsin Artunkal, Kadın Hastalıkları ve Doğum Profesörüdür; İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi öğretim üyeliğinden emeklidir. Dr.Abit Köymen, Dahiliye uzmanıdır; İstanbul Süreyya Paşa Senatoryumu Başhekimliğinden emeklidir.

aralarında bulunduğu 1938 yılı Tıp Fakültesi mezunlarıyla verdi. Fişek'in başarısını bu bağlamda da değerlendirmek gerekir.

İstanbul Üniversitesi Reformu

İstanbul Darülfünunu (*), Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne intikal eden en büyük yüksek öğretim kurumudur. Cumhuriyet yönetimi, bu kurumu, çağdaş Batı'nın en modern örneklerine göre, "İstanbul Üniversitesi" adıyla, yeni bir yapılmaya ve kadroya kavuşturdu. Bu yeni dönem; İstanbul Üniversitesi'nin ilk kez yaşadığı bir "Altın Devri" olarak nitelendirildi(22). Gerçekte, İstanbul Üniversitesi 1933 Reformu, ülkemizde yükseköğretimde devrimsel nitelikte en önemli ve kapsamlı etkinliktir. Reform'un Tıp Fakültesi'ndeki ilk sonucu, 1938 yılı mezunlarında elde edilmiştir denilebilir. Arasında Nusret Fişek'in de bulunduğu 1938 yılı Tıp Mezunları, PCN sınıfı denilen birinci sınıfı, "İstanbul Darülfünunu" döneminde, sonraki beş yıllık tıp öğrenimlerini ise reformla kurulan "İstanbul Üniversitesi"nin "Tıp Fakültesi"nde tamamladılar. Bu itibarla, Dr.Nusret Fişek'in tıp öğrenimini incelemek, 1933 Reformu'nun tıp eğitimimizdeki ilk sonuçlarını değerlendirmekte de yararlıdır. Söz konusu Üniversite Reformu, çok kapsamlı bir tarihsel olay olduğundan, başka bir yayında daha geniş olarak incelenecektir.

1933 Üniversite Reformu, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün buyruğu üzerine, İsmet İnönü'nün başbakanlığı (Altıncı İnönü Hükümeti döneminde:4 Mayıs 1931-1 Mart 1935) ve Maarif Vekili olarak Dr.Reşit Galip Bey'in görev yaptığı sırada gerçekleştirilmiştir. Reform çalışmalarında, Türkiye'ye hükümet tarafından davet edilen ve 16 Ocak 1932'de İstanbul'a ve daha sonraki aylarda Ankara'ya gelen, Cenevre Üniversitesi pedagoji öğretim üyelerinden Prof.Dr.Albert Malche'in hazırladığı rapor temel olarak alındı(16,28). Prof.Dr.A.Malche, birkaç kez Türkiye'ye gelip, yetkili makamlardan gerekli bilgileri sağlayarak, yoğun ve dikkatli bir çalışma sonucu raporunu 29 Mayıs 1932 tarihinde Maarif Vekiline verdi(16). Raporunda, "İstanbul Darülfünunu"nun mevcut sorunları ve Batı uygarlığının modern üniversitelerine göre kurulacak "İstanbul Üniversitesi"nin temel işlevleri ve buna göre yapılanma modeli için öneriler ayrıntılı biçimde yer almıştır. Prof.Dr.Albert Malche'in raporunun orijinal metni Fransızca olup, Türkçe çevirisi Atatürk'e ve Türk Hükümeti'ne sunuldu.

(*) Darülfünun kelimesi Arapça olup, "Fenler Yurdu", "Fenler Evi" anlamındadır.

Atatürk 95 sayfalık raporu çok dikkatli okuyup üzerine notlar ve işaretler koyduktan başka, bu konuya ilişkin karar ve düşüncelerini, özel başlıklı kağıtlarına da kırk sayfada yazdı(16).

Prof.Dr.A.Malche raporunun ilk sayfasının ilk cümlesi şöyle idi:"Darülfünun meselesi Türkiye'de yeni bir mesele ve dava değildir. Hatta müzmin bir mahiyet almıştır". Raporun son cümlelerinin biri de şöyle idi:"Darülfünun meselesi, esas itibarıyla Türkiye'nin fikri, manevi ve hatta istikbali meselesidir"(16).

Atatürk, öğretmenlere, Cumhuriyet'in kuruluşunun ilk yılında, 22 Eylül 1924 tarihinde çok önemli aşağıdaki mesajı verdi:

"Dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, muvaffakiyet için en hakiki yol gösterici ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında kılavuz aramak gaflettir, bilgisizliktir, doğru yoldan sapmaktır. Yalnız ilmin ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının gelişmelerini kavramak ve ilerlemelerini zamanında izlemek şarttır. Bin, ikibin, binlerce sene evvelki ilim ve fen dilinin çizdiği kuralları, şu kadar bin sene sonra bugün aynen uygulamaya kalkışmak elbette ilim ve fennin içinde bulunmak değildir"(5).

Hiç kuşkusuz, bu mesajın ilk planda muhatabı üniversite öğretmenleridir. Çünkü bilimin tükenmeyen dinamizmini yansıtan kurum üniversitedir. Üniversite "bilimi koruma, bulma ve yayma" gibi doğal görevlerini ihmal edemez, yok sayamaz. İstanbul Darülfünunu bu doğal görevlerini yapamayan, öğretim bölümleri, üyeleri ve öğrencileri arasında verimli işbirliğini kuramayan, sınırlı bir teorik bilgiyle yetinen, toplumdan kopmuş, dünyaya kapalı bir kurum niteliğini yıllardır sürdürmekteydi.

Prof.Dr.A.Malche, 2 Mayıs 1933 tarihinde, - hükümetin daveti üzerine- Türkiye'ye tekrar geldi ve "Darülfünun İslahat Komitesi"nde danışman olarak, üniversitenin reform hareketinde görev aldı, 4 Nisan 1934 tarihinde yurdumuzdan ayrıldı(16).

Atatürk, Üniversite Reformuna büyük önem vermiş ve üniversite sorunu ile Maarif Vekili Dr.Reşit Galip'i görevlendirince de, "Doktora gıpta ediyorum. Üniversite Reformu gibi çok güç, çok şerefli bir işi başarmak ona nasip oldu" diyerek konuya verdiği büyük önemi bir daha vurgulamıştır(14).

Atatürk, milli eğitim ve üniversite sorunlarımızı kesin, kökten ve eksiksiz önlemlerle çözmek kararında idi. Atatürk, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin dördüncü dönem üçüncü toplanma yılını açarken (1

Kasım 1933) şöyle diyordu:

“Üniversite tesisine verdiğimiz ehemmiyeti beyan etmek isterim. Yarım tedbirlerin kısır olduğuna şüphe yoktur. Bütün işlerimizde olduğu gibi maarifte ve kurulan üniversitede de radikal tedbirlerle yürümek kati kararımızdır”(6).

31 Mayıs 1933 tarihinde “İstanbul Darülfünunu” nun ilgasına ve Maarif Vekâletince yeni bir Üniversite kurulmasına dair kanun” Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde kabul edildi. Bu yasa gereğince, 31 Temmuz 1933 tarihinde “İstanbul Darülfünunu” kapatıldı ve 1 Ağustos 1933’te, kapatılan İstanbul Darülfünunu’nun yerine “İstanbul Üniversitesi” kuruldu. “İstanbul Üniversitesi”, 18 Kasım 1933 tarihinde, Maarif Vekili Hikmet (Bayur) Bey’in konuşmasıyla öğretime açıldı(16).

Yeni kurulan üniversitede uluslararası tanınmış, çok sayıda yabancı bilim adamı görev almıştı ve onların büyük çoğunluğu Alman’dı.

İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğretim Üyeleri

Aralarında Nusret H. Fişek’in bulunduğu 1938 yılı Tıp Fakültesi mezunları, P.C.N. sınıfını, “İstanbul Darülfünunu” nun son yılında yani Üniversite Reformu’ndan önce okudular. Bu sınıfın dersleri (fizik, kimya, zooloji, botanik), isimleri aşağıda yazılı Türk müderrisleri(*) tarafından verilmiştir(15):

Tecrübi fizik müderrisi Sait (Gelenbevioğlu) (**)
Genel fizik müderrisi Tevfik (Subaşı) (**)
Kimya müderrisi Mustafa Hakkı (Nalçacı) (**)
Botanik müderrisi Esat Şerefettin (Köprülü) (**)
Zooloji müderrisi Ali Vehbi (Türküstün) (**)

P.C.N. sınıfının öğretimi Fen Fakültesi’nde yapılmaktaydı.

Nusret Fişek’in mensup olduğu Tıp Fakültesi sınıflarının öğretimleri, 1933-34 öğretim yılından itibaren beş yıl boyunca üniversite reformu döneminde gerçekleştirildi. Bu dönemde üniversitenin rektörü devletler hukuku ordinaryüs profesörü Cemil Bilsel, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı anatomi ordinaryüs profesörü Dr.Nurettin Ali Berkol idi(15).

(*) Darülfünun döneminde kullanılan “müdrerris” ünvanı, üniversite reformu ile kaldırıldı ve yerine “profesör” ünvanı kullanıldı.

(**)21 Haziran 1934 tarihinden itibaren soyadı kullanılması zorunluluğu yürürlüğe girdi.

Temel tıp bilimleri ve klinik dersleri, isimleri aşağıda yazılı Türk ve yabancı öğretim üyeleri tarafından verilmiştir. Enstitü ve klinik direktörlerinin kimisi Türk, kimisi de yabancı idi.

Anatomi Enstitüsü

Ord.Prof.Dr.Nurettin Ali Berkol
Prof.Dr.E.Mouchet
Doç.Dr.Zeki Zeren
Doç.Dr.Mehmet Ali Oya

Histoloji ve Embriyoloji Enstitüsü

Ord.Prof.Dr.Tevfik Recep Örensoy
Prof.Dr.Karl Löwenthal

Genel ve Beşeri Fizyoloji Enstitüsü

Ord.Prof.Dr.Hans Winterstein
Ord.Prof.Dr.Kemal Cenap Berksoy
Doç.Dr.Sadi Irmak

Tıbbi ve Hayati Kimya Enstitüsü

Ord.Prof.Dr.Werner L.Pschitz

Mikrobiyoloji ve Parazitoloji Enstitüsü

Ord.Prof.Dr.Hugo Braun
Doç.Dr.Ziya Osman Öktem

Genel ve Tecrübevi Patoloji Enstitüsü

Ord.Prof.Dr.Siegfried Oberndorfer
Prof.Dr.Sedat Tavat

Hijyen Enstitüsü

Ord.Prof.Dr.Julius Hirsch
Doç.Dr.Muhittin Erel
Doç.Dr.Zeki Ragıp Yalın

Patolojik Anatomi Enstitüsü

Ord.Prof.Dr.Philipp Schwartz
Doç.Dr.Besim Turhan

Farmakodinami Enstitüsü ve Tedavi Kliniği

Ord.Prof.Dr.Akil Muhtar Özden
Prof.Dr.Neclettin Rifat Yarar
Doç.Dr.Nabi Kastarlak

Adli Tıp Enstitüsü

Ord.Prof.Dr.Saim Ali Dilemre
Doç.Dr.Hikmet Yalın

Tıp Tarihi ve Deontoloji Enstitüsü

Doç.Dr.Ahmet Süheyl Ünver

Birinci İç Hastalıkları Kliniği

Ord.Prof.Dr.Neşet Ömer İrdelp
Prof.Dr.Muzaffer Esat Güçhan
Doç.Dr.Nurettin Kâmil İrdelp
Doç.Dr.Afife Cenani

İkinci İç Hastalıkları Kliniği

Ord.Prof.Dr.Erich Frank
Doç.Dr.Ekrem Şerif Egeli
Doç.Dr.Arif İsmet Çetingil
Doç.Dr.Mahmut Nebil Bilhan
Doç.Dr.Muzaffer Şevki Yener

Birinci Şirürji Kliniği

Ord.Prof.Dr.Rudolf Nissen
Prof.Dr.Burhanettin Toker
Doç.Dr.A.Fahri Arel
Doç.Dr.Hazım Bumin

İkinci Şirürji Kliniği

Ord.Prof.Dr.A.Kemal Atav
Doç.Dr.Kâzım İsmail Gürkan
Doç.Dr.Hakkı Şinasi Erel

Doğum ve Kadın Hastalıkları Kliniği

Ord.Prof.Dr.Wilhelm Liepmann
Prof.Dr.Tevfik Remzi Kazancıgil
Doç.Dr.Naşit Erez
Doç.Dr.Kâmil Akol

Çocuk Kliniği

Prof.Dr.İhsan Hilmi Alantar
Doç.Dr.Şevket Salih Soysal

Çocuk Şirürjisi ve Ortopedi Kliniği

Prof.Dr.Akif Şakir Şakar
Doç.Dr.Münir Ahmet Sarpyener

Üroloji Kliniği

Prof.Dr.Behçet Sabit Erduran
Doç.Dr.Orhan Lütfi Somer

Göz Kliniği

Ord.Prof.Dr.Joseph Igersheimer
Doç.Dr.Naci Bengisu
Doç.Dr.İrfan Başar

Kulak, Burun, Boğaz Kliniği

Ord.Prof.Dr.Karl Hellmann
Doç.Dr.Ekrem Behçet Tezel

Deri ve Frengi Kliniği

Prof.Dr.Hulusi Behçet
Doç.Dr.Cevat Kerim İncedayı

Psikiyatri Kliniği

Ord.Prof.Dr.Mazhar Osman Uzman
Prof.Dr.Fahrettin Kerim Gökay

Sinir Kliniği

Ord.Prof.Dr.Mustafa Hayrullah Diker
Doç.Dr.Esat Raşit Toksavul

Radyoloji ve Fizyoterapi Enstitüsü

Ord.Prof.Dr.Friedrich Dessauer
Prof.Dr.Osman Cevdet Çubukçu
Doç.Dr.Süleyman Muhterem Gökmen
Doç.Dr.Ahmet Tevfik Berkman

İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi 1938 Yılı Mezunları

Tıp Fakültesi'nden 1938 yılında toplam 257 öğrenci mezun oldu(15). Bu öğrencilerin 165'i sivil olup, bir bölümü **Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti** hesabına okumuşlardı. Geriye kalan 92 mezun, Milli Müdafaa Vekaleti hesabına okuyan askeri öğrencilerdi. Sivil mezunların 155'i erkek, 10'u kız idi(*). Nusret Fişek, **Vekalet** hesabına okuyan sivil öğrencilerdendi.

Mezunlar meslek yaşamlarında genellikle çok başarılı oldular; on yedisi çeşitli tıp dallarında üniversitemizde öğretim üyesi olarak görev yaptı(3). Asker mezunların dördü tabip general rütbesini kazandı(1). Çok sayıda mezun, ülkemizin büyük sağlık kurumlarında başhekim, klinik şefi, umum müdür olarak uzun yıllar başarılı hizmetler verdiler.

Akademik kariyere katılanların isimleri ve bilim dalları aşağıdadır(soyadlarının alfabetik dizinine göre yazılmıştır)(3):

Prof.Dr.Haydar Aksüğü	Göğüs Hastalıkları
Prof.Dr.Tahsin Artunkal	Doğum ve Kadın Hastalıkları
Prof.Dr.Bekir Berkol	İç Hastalıkları
Prof.Dr.Kemal Berktin	Fitizyoloji
Prof.Dr.İhsan Doğramacı	Çocuk Hastalıkları
Prof.Dr.Sâti Eser	Fizyopatoloji
Prof.Dr.Nusret Fişek	Mikrobiyoloji, Halk Sağlığı
Prof.dr.Halil Gürzü	Dermatoloji
Prof.Dr.Safa Karatay	Kulak,Burun,Boğaz Hastalıkları
Prof.Dr.Muharrem Köksal	Patoloji
Prof.Dr.Bedrettin Pars	Patoloji
Prof.Dr.Fazıl Taluğ	Çocuk Hastalıkları
Prof.Dr.Hasib Tanyol	?
Prof.Dr.Zeki Tuncer	Kulak, Burun,Boğaz Hastalıkları
Prof.Dr.Sıtkı Velicangil	Bakteriyoloji, Halk Sağlığı
Prof.Dr.Arsen Zarfçı	Anatomi
Doç.Dr.Nihat Yörükoğlu	Tıp Tarihi ve Deontoloji

İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi 1938 yılı asker mezunlarından tabip general rütbesini kazananların isimleri ve uzmanlıkları, soyadlarının alfabetik dizinine göre aşağıda yazılıdır(I, 17).

Tabip general Mustafa Bilhan İç Hastalıkları

Tabip general Mehmet Ali Büyükçakmak
Radyoloji

Tabip general Nedim Canar Kadın Hastalıkları
ve Doğum

Tabip general Mustafa Engin Genel ve Estetik
Cerrahi

Tıpta Üstün Bir Kişilik

Reformun tıp öğrencilerinin eğitimlerindeki çok olumlu etkilerini, Tıp Fakültesinde altı yıl boyunca Nusret Fişek'in sınıf arkadaşlarından biri olan Burhan Akata belirtmektedir. B.Akata, özellikle Alman hocalarının, disiplinli, sistematik, doyurucu açıklamalar yapan ve öğrencilerin soru sormalarını iyi karşılayıp doyurucu cevaplar veren, yeni literatürün ışığında ders vermeye özen gösteren, deneysel çalışmaları ve rasyonel düşünceyi teşvik eden bir öğretim sistemini izlediklerini belirtiyor. B.Akata, öğrencileri ezberci yetiştirmemeye özen gösteren bu eğitimin değerini, yıllar geçtikçe daha iyi kavradıklarını ve Alman hocalarının gerek teorik bilgide, gerek uygulamada genel bir üstünlüklerinin bulunduğunu ifade ediyor(1). Kuşkusuz bir sınıfta eğitimin, öğretimin önemli göstergesi, öğrencilerin başarı durumu, özellikle yetenekli, çalışkan öğrencilerin başarılarıdır. Öğrenci Nusret Fişek, tıp öğreniminde reformu en iyi yansıtan örneklerden biri olmuştur diyebiliriz. Özetle ifade etmek gerekirse, tıp öğrencisi N.Fişek aşağıdaki özelliklerle dikkat çekmekte ve seçkinleşmektedir:

1-Çevresine yardım etmekten zevk duyan ve ekip çalışmasının değerini bilen bir kişiliğe sahiptir. Çünkü özel notlarını arkadaşlarının yararlanmalarına içtenlikle sunmuştur. Onun bu davranışını, yıllar sonra yöneleceği **Toplum Hekimliği**'nin ilk belirtisi sayabiliriz.

2-Derslerin ana iskeletini, özetini en kısa zamanda başarılı biçimde gerçekleştirmesi, hem zamanı çok iyi değerlendirdiğini, hem de sistemli ve rasyonel çalışmaktaki kararlılığını göstermektedir.

3-Sınavda sorulsun veya sorulmasın, bir tıp konusunu öğreniyorken, olabildiğince gerçekçi, akılcı bir düşünüşle kavrama, Fişek'in değişmeyen çalışma ilkesi olmuştur.

4-Tıp öğrenimi sırasında, üç arkadaşıyla birlikte aynı kiralık daire içinde yaşamış ve çalışmış olması, kendisini, tıpta birlikte çalışma kavramında bilinçlendirici bir etki yapmıştır. O, nitekim böyle deneyimlerinin birikimi sonucunda, "hekimin diğer sağlık personeli ile birlikte ve bir ekip halinde çalışması gerekir.(...) Tek saz dönemi geçti. Şimdi orkestra çağıdır" demiştir(27).

5-İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin 1938 mezunları, tıp akademik kariyerinde ve askeri hekimliğimizde yüksek bir başarı oranını gerçekleştirdiler. Böyle bir sınıfta, altı yıl boyunca birincilik kazanmak, ancak bir olağanüstü başarı olarak nitelendirilebilir. Öğrenci N.Fişek'in başarısı böyledir.

6-Tıp Fakültesi'nin 1938 yılı mezunları, son beş yıllık öğrenimlerini reform döneminde yapmışlar ve tıp derslerinin bir bölümünü yabancı hocalardan, Türkçeye çevrilmek suretiyle öğrenmişlerdir. Bu dönemin mezunları, özellikle başarılı mezunları reformun sonuçlarını yansıtmaktadırlar. N.Fişek'in üstün başarısı bu bakımdan da anlam ve değer taşımaktadır.

Aynı dönem mezunlarından Prof.Dr.Bekir Berkol, yabancı hocaların yabancı dildeki dersleri hakkında, "öğrenciler üzerinde, yabancı dili bir an evvel öğrenmekte teşvik edici etkileri oldu" diyor(7).

Prof.Dr.Nusret Fişek tıp öğrenciliği ve tıp mezuniyeti sonrası dönemindeki deneyimlerinden, öğretimde yararlı sonuçlara varmakta ve bunu öğrencilerine, okurlarına yansıtmakta çok etkili ve başarılı oldu. Fişek'in Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ndeki öğrencilerinden olup adı geçen fakültede Enfeksiyon Hastalıkları Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olan Prof.Dr.Gültekin Altay(d.1935) hocası hakkında şunları söylüyor:

"Ben, Nusret Fişek hocanın hem biyokimya, hem de mikrobiyoloji derslerinde öğrencisi oldum. O, zeki ve çalışkan bir kişiliği olup, bildiğini çok iyi bilen ve çok iyi aktaran bir insandı. Belli bir kitabı aynen anlatmaktan çok, yeni araştırmaların katkılarını

(*) İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi 1938 yılı mezunlarına ilişkin sayılar "Mezunlar Albümü"nden sağlanmıştır. Aynı yıl mezunlarından patoloji profesörü Muharrem Köksal, mezun sayısını 273 olarak anımsıyor ve bir kısım öğrencinin - fotoğraflarını vermedikleri için- albümde yer alamadıklarını ifade ediyor.(Dr.M.C. Uğurlu)

derslerine sistemli biçimde yansıtırdı. Anlatımında gözleme, deneye dayanan bilgi ve akılcı açıklama dikkati çeker, dersleri ve uygulamaları öğrencilerce ilgiyle izlenirdi”(4).

Nusret Fişek'in yanında sırayla öğrenci, biyokimya asistanı ve uzmanı olarak yıllarca birlikte Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyokimya Kürsüsü'nde çalışmaktan onur duyan, İbni Sina Hastanesi Merkez Laboratuvar Şefi Dr. Türkmen Değer (d.1935), Fişek'in öğretim sistemini şöyle özetliyor:

“Fişek Hoca, konuyu açık ve sistemli biçimde anlatırdı. Konu ne olursa olsun zengin genel kültürü dikkati çekerdi. Araştırma çalışmalarına önem verir, deneysel çalışmaları önceden dikkatle planlardı.

“Seminer çalışmalarında özgür bir tartışma ortamı yaratırdı. Öğrencilerin ezberci olarak yetiştirilmemelerine özen gösterir, akılcı soruları çok iyi karşılar, doyurucu cevaplar verirdi. Zaman ögesini çok iyi kullanırdı. Öğrencilerin ve asistanların katkılarına önem verirdi. Fişek, o dönemde asistanlarına, Batı Tıp Fakültelerinde uygulanan fakat Türkiye'dekilerde yer almayan biyoistatistik dersleri veren tek hocamızdı. Nusret Hoca haksızlığa, sosyal adaletsizliğe tepki gösterir, iltimasa karşı çıkar, emeği ve bilgiyi değerlendirmekte özenli davranırdı. Sınav sistemimizin aksaklıklarını belirtir, öğrenciyi daha araştırmacı olarak yetişmesini destekleyen sistemler önerirdi”(10).

Bu yazımızda Prof.Dr.Nusret Fişek'in İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ndeki öğrencilik dönemi (1932-1938) ve 1933 Üniversite Reformu'nun O'nun yaşamındaki etkileri anlatılmaya çalışıldı. O'nun elli yılı aşkın hekimlik yaşamı ise, başka bir yayınlımızda (27) ayrıntılı biçimde anlatılmıştı. Bu bilgiler, Nusret Fişek'in öğrenci, hekim, bilim adamı, öğretim üyesi ve düşünür olarak, örnek alınmaya değer üstün bir kişilik sahibi olduğunu açıklamaktadır. O, birçok çağdaş kavramı [toplum hekimliği, biyoistatistik, nüfus araştırmaları, nüfus planlaması, tıbbi etik, yaşam kalitesi (the quality of life), tıpta mezuniyet sonrası eğitim v.s.] tıp eğitimimize kazandırmakta ve ilgili uzmanları yetiştirmekte, toplumumuzu aydınlatmakta ön safta yıllarca hizmetler verdi. İnsan hakları ve hekimlik, Fişek'in ilgisinin odaklandığı konulardan biri olageldi. O, birçok Batı ülkesinde bile çok yakın yıllarda irdelenen bazı kavramları kamuoyumuza, toplumumuza kazandırmakta bilinçli bir emek verdi. Örneğin, iki yıl önce, Akdeniz ülkelerinin bir biyoetik toplantısında, “yaşam niteliği (the quality of life)”

kavramı yeni irdelendiği halde (31 Ekim-5 Kasım 1992) (24), Prof.Dr.Nusret Fişek yazılarında ve konuşmalarında yıllarca önce vurgulamıştır(25:Kime, Ne için hizmet etmeliyiz?).

Prof.Dr.Nusret Fişek, çağdaş hekimliğin sorunlarını bütün boyutlarıyla irdeleyebilen bir hekim-düşünürdür. O şöyle diyordu:

“Çağdaş hekimlik bir ekip hizmetidir” (25:Çağdaş Hekimlik)

“Çağımız insan hakları çağıdır”(25:İnsan Hakları ve Hekimlik).

“Geleneksel hekimlik tek kişinin yaptığı hizmettir(solo- practice)” (25:Tıp Fakültesinde Öğretim Programlarının Geliştirilmesi).

“Çağdaş hekimlikte toplumsal sorumluluk, hasta bireylere karşı olduğumuz sorumluluk kadar önceliklidir.”(25:Çağdaş Hekimlik).

“Bugün hekimlik bir bilim ve bir sanattır”(25:Çağdaş Hekimlik).

Prof.Dr.Nusret Fişek toplumsal yaşamımızda çok yönlü ve büyük etkinliklerde bulundu. Bunlardan biri de “Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdlere Enstitüsü'nü kurmasıdır. Bu kurumun 1966-1972 yıllarında müdürlüğünü yaptı. Enstitüdeki “Dokümantasyon Merkezi”ni, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı Prof.Dr.Ergül Tunçbilek (d.1941), “ülkemizde konusunda tek ve en büyük bilgi kaynağı” olarak nitelendirmektedir(27). Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından, 5-10 Eylül 1994 tarihinde Kahire'de gerçekleştirilen, gelecekteki sonuçları bakımından tarihsel nitelikteki, “Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı”, Fişek'in yıllar öncesinden açıkladığı nüfus sorunlarını ve ileri sürdüğü önlemleri, bugünün gündeminde irdelemeye ve çözümler üretmeye çalışmaktadır.

Tıp bilimlerinin bir dalı olan Halk Sağlığı, sosyal bilimlerin bir dalı olan Nüfusbilim (Demographie=Demografi) Prof.Dr.Nusret Fişek'in otuz yılı aşkın bir süre sistematik ve yoğun ilgisinin toplandığı bilgi alanlarındandır. O, bu konulardaki araştırmalarını ve yorumlarını, Türkçe ve yabancı dildeki yayınlarıyla ulusal ve uluslararası platforma yansıtmakla öncü hizmetleri gerçekleştirmiş ve bir kez daha uluslararası saygınlık kazanmıştır. Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi Prof.Dr.Ferhunde Özbay, 1992'nin sonlarında şöyle diyor:

“Her iki dalda da (demografi ve halk sağlığı)

uzmanlaştığı için Nusret Hoca, çok uzun zamandan beri bu alanlardaki farklılıklardan çok, ortak sorunlara dikkatimizi çekmeye çalışmıştır. Hoca'nın üzerinde durduğu konular yeni yeni dünya literatüründe yer almaya başlamıştır. Bunları kısaca özetlemeye çalışacağım:

“Aile planlaması programlarını kadın sağlığı ve kadın hakları sorunları çerçevesinde ele almak gerekliliği, Fişek'in yıllardan beri çeşitli vesilelerle dile getirdiği bir önemli sorundur. Örneğin, 1965'de Hoca, 'Kadın hakları ve eğitimi için mücadele, nüfus planlaması programlarının önemli bir parçası olması gerekir' demektedir. Bu yaklaşım, dünyadaki aile planlaması programlarına etkin olarak 1980'lerde feminist hareketin gayreti ile girebilmiştir.

“Hoca düşükler üzerinde çok durmuştur. Düşükleri bir doğum kontrolü metodu olarak değil, bir tıbbi sorun olarak ele almaktadır. Çeşitli yayınlarında kadın sağlığı ve ana ölümlerinin düşüklerle ilişkisini göstermeye çalışmıştır(...) Nusret Hoca aile planlaması programlarının sadece kadınlara yönelik olmasına karşı çıkmıştır. 1967 yılında NEE'yi (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü'nü) kurduğunda doğurganlık ve gebeliği önleyici yöntemler hakkında halk eğitimi çalışmalarının hem erkeklere, hem kadınlara yönelik olarak yapılmasını sağlamıştır(...) Bebek ve çocuk ölümleri ve ölüm nedenleri Hoca'nın üzerinde durduğu bir başka alandır(...) Veri toplama tekniklerinin geliştirilmesi, sayımlarının kullanımı temelde demografinin ilgi alanına girmektedir. Fişek, sayımlardan elde edilen doğum, ölüm ve göç ile ilgili bilgilerin halk sağlığında daha yoğun olarak kullanımını teşvik etmiştir”(18).

Prof.Dr.Ferhunde Özbay, uluslararası literatürde son yıllarda (1991 ve sonrası) yeni tartışılmaya başlanılan, bazı demografi ve halk sağlığı konularını Nusret Fişek'in 1959, 1960 yıllarındaki araştırmalarında ele aldığını belirtmektedir(18).

Prof.Dr.Nusret Fişek, güçlü hekim kişiliğinin yanında, güçlü bir toplumbilimci gibi nüfus/sağlık, nüfus/eğitim, nüfus/kalkınma, nüfus/demokrasi ilişkilerini çok iyi kavramış, nüfus bilimi(demographie, demografi) dalının Türkiye'de kurumsallaştırılmasında ve geliştirilmesinde öncü ve büyük hizmetler yapmıştır. Nusret Fişek, 1960 sonrasında Cumhuriyet yönetimimizin temel nüfus siyasasına çok önemli bir görüşü kazandırdı. Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyelerinden Prof.Dr.Mümtaz Peker şöyle diyor:“Cumhuriyetin

ilk yıllarında bir dizi iç (uzun savaş yıllarının yıkımı; ölümlülüğün yüksek düzeyi koruması; sağlık alanında büyük yıkım yapan verem, frengi, sıtma, trahom hastalıklarının, çocuk hastalıklarının yaygınlığı) ve dış nedenlerden (yeni koşullarda bağımsızlığın korunması için kuvvetli bir orduya gereksinim, kimi yabancı basının ve devletlerin nüfus/ülke büyüklüğü oranlarını gündemde tutmaları) ötürü nüfus artırıcı bir politika izlenmiştir. Ancak nüfusumuzun/yüksek doğurganlık düşük ölümlülük dönemine girdiği 1950'li yıllarda nüfus artırıcı politikayı sürdürmenin anlamı yoktur. Bu yıllarda ülkemizde hızlı nüfus artışının getireceği sağlık, sosyal ve ekonomik sorunlar üzerine ilk araştırmaları başlatan önder Dr.Nusret Fişek'tir. 1958-1960 yıllarında yerel düzeyde yapılan bu çalışmaların bulguları, ülkemizde nüfus artırıcı politikanın değiştirilmesine kaynaklık etmiştir”(21).

Prof.Dr.M.Peker, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın ülkemizde nüfus dinamiklerine ilişkin gerçekçi veriler üretme konusunda, 1966 yılından sonra giderek ilgisiz ve yetersiz kaldığını saptayan Nusret Fişek'in, Hacettepe Üniversitesi'nde “Nüfus Etüdüleri Enstitüsü”nü 1967 yılında kurduğunu ve beş yıllık bir süre ilk müdürlüğünü çok başarılı biçimde yaptığını vurgulamaktadır(20). Prof.Dr.Fişek, bu süre içinde, ülkemizde demografi alanındaki bilgi boşluğunu giderecek araştırmaları yönetmiş, nüfusbilimci yetiştirmeye önem vermiş, Dünya Sağlık Örgütü ve uluslararası ilgili kuruluşlarla sağlam ilişkiler kurmuş, ülkemiz sosyal bilimcileriyle işbirliğini sağlamış, bu alanda tanınmış bazı yabancı uzmanlara (R.C. Treadway, K.S.Srikantan, K.S.Seetharam, M.Macura, F.C.Shorter) Enstitüde görevler vermiş, Türkiye demografyası için çok önemli ve geniş katılımlı iki semineri (birincisi 21-24 Şubat 1968 tarihinde İzmir'de, ikincisi 23-25 Şubat 1970 tarihlerinde Ankara'da) gerçekleştirmiş ve Türkçe “Nüfusbilim Sözlüğü”nün oluşturulmasını sağlamıştır. Fişek, demografideki kavramlara, sözcüklere Türkçe karşılıklar bulmada çok istekli davranmıştır(20).

Prof.Dr.Nusret Fişek, “yaşam niteliği (the quality of life)” kavramının gerekli önlemlerini devlet yönetimimize, toplumumuza yerleştirmekte bilinçli ve ısrarlı bir uğraş verdi. O şöyle diyor:

“Bize emanet edilen insan hayatıdır. Bu emaneti korurken, insanca yaşanmayan hayatı, fizik ve psikolojik zorluklar altında sürdürerek yaşanan hayatı 'Hayat' saymanın olanaksız olduğunu hatırla tutmamız gerekir” (25:Kime, Ne için hizmet

etmeliyiz?).

Devlet Planlama Teşkilatı'nın kuruluşunda ve Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın hazırlanmasında görev alan Necat Erder, Nusret Fişek'i "Dava Adamı, Eylem Adamı" diye nitelendirdiği yazısında şöyle diyor:

"Yıl 1960. Devlet Planlama Teşkilatı yeni kurulmuş. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın çerçevesini tasarlıyoruz. Nusret Fişek bizi buldu. Türkiye için iki büyük projesi vardı. Nüfus sorunu ve sağlık hizmetlerinin örgütlenmesi. Her iki konuda, önce bizi, plancıları eğitti; sonra da tüm Türkiye'yi politikacıları, uygulayıcıları ve kitleleri.

"Genç plancılar olarak, Nusret Fişek'te büyük bir destek ve örnek bir insan bulmuştuk. İnançlı ve kararlı idi. Israrlı bir takipçiydi. Sorunları, çözüm yollarını içeren önerilerle birlikte getiriyor, uygulamak için gerekli tüm önlemleri de tasarlıyordu. İletken bir heyecanı ve iyimserliği vardı. Sorumluluk duygusu çok gelişmişti. Cömertti; tüm sorumluluğu ve yükü üstlenir, olumlu çözümlerin sevincini, şerefini birlikte çalıştığı insanlarla paylaşırdı.

"Nusret Fişek ortaya attığında, nüfus sorunu Türkiye'nin gündeminde değildi.(...) İsmet İnönü'ye (*), plancılar olarak yaptığımız ilk sunuşta, 'Nüfus Planlaması' yer alıyordu. İnönü, 'Bu da nereden çıktı?' dedi. İnönü'yü kazanmak çok güç olmadı. İşin zorlu tarafı, konuyu, hiç de hazır olmayan toplum kesimlerine anlatmaktı. Nusret Fişek'le kapsamlı bir kampanya başlattık. Bu konuda, bilimsel (toplumsal, ekonomik, demografik, sağlık) verileri içeren teknik dosyalarla, siyasal karar odaklarına ulaştık(...) Bu çabalar sonunda, dünyada konuyu bilenlerin hayretle karşıladıkları bir sonuca ulaştık. Kısa bir süre içinde 'Nüfus Planlaması' hem Türkiye'nin resmi politikası olmuş, daha da önemlisi, Türkiye'nin gündemine girmiştir."(11).

Prof.Dr.Nusret Fişek, insanın "Sağlık Hakkı"nı çok iyi kavramış ve savunmuş bir düşünürümüzdür. Fişek, sağlık sorunlarımızı, insan hakları çerçevesinde gerçekçi, akılcı görüşün ışığında irdelemiş ve çözümler önermiştir. O, 1982 yılında yazdığı bir makalede ezcümle şöyle diyordu:"Geçmişte her ülkede parası olan hekime

gitmiş, olmayan halk ilaçları ve hekimliği ile yetinmiştir(...) Bugün, sağlık alanında sigortacılık, çağı geçmiş bir uygulamadır. Batı ülkelerinin yüzyıl önce, hekimlerin baskısı ile yaptıkları hatayı bizim de tekrarlamamız gerekir mi? Ülkemizde genel sağlık sigortası 1950'lerden beri zaman zaman önerilmektedir. Bir kez de kanun tasarısı hazırlanmış ve hükümet tarafından TBMM'ye gönderilmiştir. Ancak bu tasarı kanunlaşmamıştır. Ne için? Çünkü sağduyu üstün çıkmış ve herkese hizmet verecek bir örgüt kurmadan, hastaneleri ve hekimleri yurdun her köşesine yaymadan ve onları yeterli bir standartta çalışır duruma getirmeden sigorta primi toplamanın anlamsızlığı kabul edilmiştir"(12).

Prof.Dr.N.Fişek halk sağlığı, toplum hekimliği alanında da etkinlikleriyle uluslararası bir ün kazanmıştı. O şöyle diyordu:

"Ülkemizde parası olanın sağlık hizmetinden yararlanmamak diye bir sorunu yoktur. Sorun, hasta olunca hastaneye, hekime ve ilaca para ödeyemeyen vatandaşlarımızın sorunudur"(25:2000 Yılında Türkiye'de ve Dünyada Hekimlik).

"Amaç, bir azınlığa yüksek düzeyde hizmet götürme değil, herkese olanaklar ölçüsünde hizmet götürme olmalıdır"(25:Hekimlikte Çağdaş Görüşler Açısından Sağlık Politikası).

"Devlet, hekimler dahil, tüm sağlık personelinin sürekli eğitimini sağlamaktan sorumlu olmalıdır"(25:Hekimlikte Çağdaş Görüşler Açısından Sağlık Politikası).

Prof.Dr.Nusret Fişek, Türkiye'de sağlık hizmetlerinin kitlelere götürülmesini ve rasyonel biçimde örgütlenmesini, mimarı olduğu 224 sayılı "Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun" ile gerçekleştirdi. Bu yasanın, 1961 yılında kabul edilen Anayasa'dan önce oluşmasında ve 7 Ocak 1961 tarihinde yasalaşarak yürürlüğe girmesinde Nusret Fişek'in bilinçli emeği övgüye değerdir.

Ülkemizdeki İnsan Hakları Derneği'nin kurucu üyelerinden olan Prof.Dr.Nusret Fişek, "Bugünün çağdaşlık kriteri, insan hakları ilkesini benimsemek ve toplumun anlayışında ve uygulamalarında insan haklarına saygılı olmaktır" diyor(25:Çağdaş Hekimlik).

O, demokrasimizin insan hakları boyutuna eksilmeyen bir ilgiyi,yürekli biçimde sürdürmüştür. Adı geçen derneğin kurucu üyelerinden hukukçu Nevzat Helvacı, Nusret Fişek'in Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi Başkanı olarak unutulamaz

(*) Olay, Başbakan İsmet İnönü'nün koalisyon hükümetleri (I., II., III. koalisyon hükümetleri) döneminde gerçekleşmiştir. Bu dönem 20 Kasım 1961-20 Şubat 1965 tarihleri arasındır. (Dr.M.C.Uğurlu)

etkinliğini şöyle belirtiyor:

“Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi, ölüm cezalarının yerine getirilmesinde doktorlara görev verilmesini meslek kurallarına aykırı bulmuş ve bu konuda görüş ve önerilerini bir mektupla milletvekillerine bildirmişti. Ankara Cumhuriyet Savcılığı eylemi suç saydı ve Türk Tabipleri Birliği Başkanı ve Yönetim Kurulu üyelerinin cezalandırılması istemiyle dava açtı. Bu davada savunma görevini üstlenen avukatlar arasında ben de vardım. Uluslararası tıp kuruluşlarının ilke kararları, tıp meslek ahlakı ve bilimsel veriler ışığında savunmasını yapan Dr.Fişek, elli kişiyi ipe çeken 12 Eylül’cülere, ölüm cezası verenlere ve uygulayanlara unutmamaları gereken bir ders verdi. Kamuoyuna yansıyan bu davanın, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde onay bekleyen kesinleşmiş ölüm cezası kararlarının yerine getirilmesini engellemekte önemli bir payı olduğunu sanıyorum”(13).

Anayasa Mahkemesi Başkanı Yekta Güngör Özden, O’nu şöyle nitelendiriyor:”Prof.Dr.Nusret H.Fişek, yaşamını sağlık sorunlarının çözümüne adanmış çağdaş bir bilim adamı idi. İnsan hak ve özgürlüklerinin en kutsalı bilinen yaşam hakkına gerçek anlamını kazandıran ‘sağlık’ koşulunu ülkemizde benimseten insandır”(19).

Nusret Fişek, halk dalkavukluğu olan ve çıkarıcılığa yönelik bir popülizmi değil, aksine olarak daima bilim ve aklın ışığında, insan haklarına dayalı bir halkçılığı savundu. O, çağdaş dünyadaki gelişmeleri sürekli izleyen ve ülkemiz gerçeklerini çok iyi kavramış bir beyindi.

ODTÜ Mimarlık bölümü öğretim üyesi Prof.Dr.İlhan Tekeli, N.Fişek hakkında şöyle diyor:

“Nusret Hoca Cumhuriyet’in ilk kuşaklarındandı. Akılcılığı Cumhuriyet’in getirdiği aydınlıkta içinde olmuştu; bu nedenle de halkçı bir etik içinde kullanıyordu. Böyle olunca da akılcılık sadece doğruyu bilmekle kalmıyor, onun yargılarını yaşama geçirmek için toplumsal mücadele içinde yer almayı da gerektiriyordu. Bunun için de, kişisel kaygılarını bir yana bırakarak doğruyu savunmak için risk alabiliyordu. Bu da onu güven duyularak başvuru bir kişi haline getiriyordu. Kısacası Nusret Hoca bir aydınlıktı”(23).

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Farmakoloji Anabilim Dalı Başkanı Prof.Dr.Kazım Türker, Fişek Hoca hakkında şöyle diyor:

“Tüm yaşamını Türk insanının sağlık

hizmetlerinden en iyi şekilde yararlanması için gerekli sistemleri, hem akademik, hem de sosyoekonomik düzeyde bulmaya adanmış ve hatta bulmuş, büyük sağlık emekçisi, hocamız Nusret Fişek’ten öğrendiklerimiz ve daha da öğreneceğimiz saymakla bitmez”(26).

Uluslararası ünlü hematolog Prof.Dr.Muzaffer Aksoy ve biyofizikçi Prof.Dr.Engin Bermek, Prof.Dr.Nusret Fişek’i “Türk tıbbının çağdaş ilkelere göre biçimlenmesine en belirleyici katkıları olan bir bilim ve hizmet adamı” olarak nitelendirmektedirler (2). O, çok yönlü öncü ve önderlik etkinlikleriyle, ulusal ve uluslararası pek çok bilimsel kuruluşun aktif ya da onursal üyesi oldu. Fişek’in ülkemizde gelişmesine ya da kurulmasına çok önemli katkıları olduğu bilim dalları şunlardır:

1-Bakteriyoloji:İlk uzmanlık diplomasını 1941 yılında aldığı daldır. Tetanoz toksioidi ile ilgili özgün çalışması ile uluslararası başarı kazanmıştır.

2-Tıpta Felsefe Doktoru(Ph.D.)Ünvanını ilk kazanan Türk hekimi Fişek’tir. Bu başarısı, 1954 yılında Harvard Üniversitesi’nde gerçekleşti.

3-Mikrobiyoloji:1955 yılında doçent ünvanını kazandı.

4-Biyokimya:O’nun,sınavını 1956 yılında başardığı; ikinci uzmanlık dalıdır.

5-Toplum Hekimliği:Bu dal ülkemizde ilk olarak Prof.Dr.Nusret Fişek tarafından Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi’nde 1966 yılında kuruldu. Prof.Dr.N.Fişek’in başkanlığı döneminde, “Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı’na dönüştürüldü.

Tıp eğitiminin topluma yönelik eğitim biçimine dönüştürülmesinde büyük etkinlikle bulundu ve bu amaçla kurduğu Etimesgut ve Çubuk Eğitim-Araştırma Bölgeleri (Ankara), Dünya Sağlık Örgütü(World Health Organization=WHO) tarafından örnek kabul edildi(2).

6-Nüfusbilim(Demografi):Ülkemizde bu dalda bilimsel ve kapsamlı araştırmaları Prof.Dr.Nusret Fişek gerçekleştirdi. Ülkemizin ilk ve tek kuruluşu olan“Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü” 1966 yılında O’nun yöneticiliğinde kuruldu.

7-Prof.Dr.Nusret Fişek’in girişimiyle, ülkemizde ilk kez Hacettepe Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitim Fakültesi kuruldu ve ilk dekanlığını (1967-71) Fişek yaptı.

8-Deontoloji(Tıbbi Etik):Birey ve toplum, hasta

ve hekim hakları, bilim etiği (bilim ahlakı), sağlık yönetimi, toplum katılımı konuları, güncel etik sorunlar, O'nun dilinde ve kaleminde akılcı biçimde irdelendi.

9-Biyostatistik: Prof. Dr. Nusret Fişek'in Harvard Üniversitesi'nde doktorasını başardığı bu bilim dalı, ülkemizde tıp öğretimimize ilk O'nun tarafından kazandırılmıştır.

Prof. Dr. Nusret Fişek, yarım yüzyılı aşkın hekimlik yaşamında, ülkemizde tıp öğretimine birçok bilim dallarında yaptığı öncü ve büyük katkılarıyla birlikte, halk sağlıkçılarımızın toplumsal örgütlenmesinde, bir buhranlı dönemde, düşünceleri ve eylemiyle unutulamaz saygın bir önder oldu. O, toplumsal örgütlenmedeki başarısını gerek ulusal, gerek uluslararası kuruluşlarda birçok kez kanıtladı. Örneğin, Dünya Sağlık Örgütü Yürütme Komitesi Üyeliği, Dünya Sağlık Örgütü Danışmanlığı, Avrupa Biyolojik Standardizasyon Komitesi Üyeliği gibi etkinliklerini başarıyla yıllarca sürdürdü.

O'nun 1961 tarihli ve 224 sayılı "Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkındaki Kanun"na yerleştirdiği temel ilkeler arasında, sağlam bir toplumsal örgütlenme de bulunmaktaydı. Fişek'in kaleminden bu yasayla yaşama geçen ilkeler, Dünya Sağlık Örgütü'nün gerçekleştirdiği 1978 yılındaki Alma-Ata Bildirgesi'ne büyük ölçüde yansdı (Türkiye'nin de katıldığı uluslararası Konferans, 134 devletin katılımıyla Kazakistan'ın başkenti Alma-Ata'da yapıldı).

1984-1990 yılları arasında Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi Başkanı olan Prof. Dr. Nusret Fişek, "Ben pek çok üst görevlerde buldum. Ancak yaptıklarım içinde en onurlusu Türk Tabipleri Birliği Başkanı olmak görevidir" diyor(27). O, toplumsal örgütleyici ve aydınlatıcı gücünü, bu görevinde de çok başarılı biçimde ortaya koydu. Başkan Prof. Dr. Nusret Fişek, düşünceleri ve davranışlarıyla, yalnız hekimler üzerinde değil, aynı zamanda tüm sağlıkçılar, kamuoyumuz ve halkımız üzerinde saygın bir önder olarak etki yaptı. Bu dönemle ilgili olarak Dr. Uğur Cilasun şöyle diyor:

"O'nunla altı yıl Merkez Konseyi Genel Yönetmeni-Genel Sekreteri olarak çalıştım. İstanbul'da kapısı mühürlü bir Konsey binasından yarım kamyon dolusu eşya ve 175.000 TL para ile devraldığımız Merkez Konseyi'ni, altı yıl sonra kendi binasında, bir milyardan fazla para ile, saygınlığının doruğunda, ağırlığının ve

etkinliğinin bilincinde bir meslek kuruluşu olarak, daha genç kardeşlerimize devrettik. Nusret Hoca görev aldığı her yerde olduğu gibi, Türk Tabipleri Birliği'ne de silinmez damgasını vurmuştu"(9).

3 Kasım 1990 tarihinde ölen Prof. Dr. Nusret Fişek için, ölüm yıldönülerinde, Türk Tabipleri Birliği (TTB), Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi ile birlikte anma töreni düzenlemektedir. Bu yıldönülerinde "TTB Nusret Fişek Halk Sağlığı Hizmet Ödülü", "TTB Nusret Fişek Halk Sağlığı Bilim Ödülü" ve "TTB Nusret Fişek Sağlık Ocağı Hizmet Ödülü" olmak üzere, üç tür ödül verilmektedir.

Tıp eğitimimiz ve sağlık sorunlarımız giderek daha karmaşık bir niteliğe dönüşüp boyutlandıkça, Nusret Fişek'in üstün kişiliğini ve çok yönlü etkinliklerini, özellikle genç hekimlerimiz ve tıp öğrencilerimiz çok doğru biçimde kavramak gereksinimi, hatta kararlılığı içindedirler. Nitekim 1992-93 öğretim yılında, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin "Aktif Eğitim Grubu" bir seminer yarışması düzenledi. Yarışma konuları, iki tıp öğretim üyesi ve 10 tıp öğrencisi tarafından belirlendi. Konulardan biri "Nusret Fişek ve Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi" idi(*).

Üç tıp öğrencisinin (Ayhan Özyürek, Emel Erdal, Özlem Erdir) irdedeği "Nusret Fişek ve Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi" konusu, adı geçen fakültenin bazı temel tıp anabilim dalları (biyofizik, kimya, tıbbi biyoloji, deontoloji) öğretim üyeleri temsilcilerinden oluşan değerlendirme jürisince ikincilik ödülüne değer bulundu.

Katılımın tamamen gönüllülük ilkesine dayandırıldığı bu yarışmada, Nusret Fişek'in kişiliğinin ve halkımızın sağlığına yönelik bir uygulama modelinin, öğrenciler tarafından özgür iradeleriyle konu olarak seçilmesi ve başarılı biçimde incelenmesi, üzerinde önemle durulması gereken bir olgudur. Adı geçen üç öğrenci, otuz sayfalık ortak seminer araştırmasının giriş bölümünde şöyle diyorlar:

(*)"Aktif Öğrenci Grubu"nun düzenlediği seminer yarışması için öndört konu saptanmıştı. Nusret Fişek ile ilgili olanın dışında konular şunlardı: Newton ve Mekanik, Curie'ler ve Radyoaktivite, Rutherford-Bohr ve Atom Teorisi, Plank ve Kuantum Teorisi, Einstein ve Görecelik Teorisi, Mendeleev ve Periyodik Cetvel, Mendel ve Kromozom Teorisi, Watson-Crick ve DNA Modeli, Darwin ve Evrim Teorisi, Pasteur ve Mikrobiyoloji, Freud ve Psikanaliz, Pavlov ve Öğrenme, C. Bernard ve Deneysel Tıp. (Dr. M. C. Uğurlu)

"Nusret Fişek'in getirdiği sağlık sisteminin sosyalleştirilmesi, toplum hekimliği anlayışına uygun bir sağlık örgütlenme modelidir. Henüz hiçbir politik otorite sağlık sisteminin sosyalleştirilmesine bir alternatif getirememiştir. Önemli bir tartışma konusu da başarılı olup olmadığıdır. Bize göre, uygulanmayan bir sisteme başarısız demek doğru değildir (...) Amacımız ne Nusret Fişek'i övmek, ne de O'nun getirdiği sağlık sisteminin sosyalleştirilmesine hak ettiği kadar fazla değer yüklemek. Bu konuda yapılacak çalışmaların, alternatif sağlık politikasına yansıtılabileceği inancı ile yola çıkıyoruz."

Görülmektedir ki, Nusret Fişek sadece yetişkin hekimlerimiz üzerinde değil, aynı zamanda geleceğin hekimleri üzerinde de aydınlatıcı bir etki yapagelmektedir. Bu konuda son örnek, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji (Tıbbi Etik) Anabilim Dalı'nda, Şubat 1994'de bir son sınıf öğrencisinin (Int.Dr.Funda Kalem), Prof.Dr.Nusret Fişek'in yaşamını, kişiliğini ve çalışmalarını, seminer konusu olarak özellikle seçip sunmasıdır.

Tıp öğrencilerimiz, hekimlerimiz, halk sağlıkçılarımız, ulusumuz Nusret Fişek'te, örnek bir bilim adamını, eğitimciyi, düşünürü ve eylem adamını selamlamaktadırlar. Prof.Dr.Nusret Fişek, mikrobiyolojiye bilimsel katkılarıyla ünlenen bir bilim adamı olmakla yetinmeyip, halkımızın sağlık sorunlarının çözülmesinde, tıp fakültelerimizdeki eğitimin çağdaş düzeye ulaştırılmasında, binlerce halk sağlıkçısı hekimin yetiştirilmesinde, insan haklarına dayalı demokrasi anlayışının Cumhuriyetimize yerleştirmekte büyük hizmetleri olan bir anıt insanımızdır.

Nusret Fişek'in toplumsal yaşamımızdaki çok yönlü büyük etkinlikleri, ülkemizde ve yurt dışında çok sayıda onursal ödüllere layık bulundu (27).Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, 1993 yılı Hizmet Ödülünü, -Sağlık Bilimleri, Mikrobiyoloji, Halk Sağlığı ve Demografi alanlarındaki hizmetlerinden dolayı-Prof.Dr.Nusret Hasan Fişek'e verdi. Gelecekte Nusret Fişek adı, ülkemizin tanınmış bir enstitüsüne, araştırma merkezine ya da benzeri başka bir kurumuna bir onur simgesi olarak verilecektir.

O'nun Türkçe ve yabancı dillerdeki bütün bilimsel araştırmalarının, kitaplarının, makalelerinin, özel yorumlarının ve değerlendirmelerinin, konularına göre sınıflandırılıp, kronolojik dizin içinde yayınlanması, Nusret Fişek gerçeğini daha doğru ve tam olarak kavramakta olduğu kadar, irdelediği sorunları anlamakta ve çözümler ortaya koymakta da büyük yararlar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- 1- Akata Burhan:4 Temmuz 1994 tarihli özel görüşme.
- 2- Aksoy Muzaffer, Bermek Engin:İdealist Bilim Adamı Prof.Dr.Nusret Fişek'in Anısına. *Çalışma Ortamı*, Kasım 1992, Sayı:5, S.21-22
- 3- Alpay Mekin Taha:3 Ekim 1993 tarihli özel yazısı
- 4- Altay Gültekin:2 Ağustos 1994 tarihli özel görüşme
- 5- **Atatürkçülük(Birinci Kitap):Atatürk'ün Görüş ve Düşünceleri**. Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1983, s.283
- 6- **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri(1919-1938)** Cilt:I. Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları:I. İkinci baskı Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1961, s.374.
- 7- Berkol Bekir:4 Ağustos 1994 tarihli görüşme
- 8- Bilir Nazmi:7 Eylül 1994 tarihli özel görüşme
- 9- Cilasun Uğur:Görev verildiğinde "Hayır" demezdi. *Çalışma Ortamı*, Kasım 1992, Sayı:5, s.23-24
- 10- Değer Türkmen:3 Ağustos 1994 tarihli özel görüşme
- 11- Erder Necat:Nusret Fişek:Dava Adamı, Eylem Adamı. *Çalışma Ortamı*, Kasım 1992, Sayı:5, s.26-28
- 12- Fişek Nusret H.:Sağlık Hakkı ve Yeni Anayasa. *Cumhuriyet* 5 Ağustos 1982, S.2
- 13- Helvacı Nevzat:Prof.Dr.Nusret Fişek. *Çalışma Ortamı*, Kasım 1992, s.32-33
- 14- İğdemir Uluğ:**Yılların İçinden**.Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1976, s.124
- 15- İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi 1938 Yılı Mezunları Albümü (Basımevi ve Basım Yılı yazılmamıştır)
- 16- Kocatürk Utkan:Atatürk'ün Üniversite Reformu ile ilgili Notları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. Kasım 1984, Cilt:1 Sayı:1, s.3-95
- 17- Köksal Muharrem:12 Eylül 1994 tarihli özel yazısı
- 18- Özbay Ferhunde:Demografi ve Halk Sağlığı, *Çalışma Ortamı*. Kasım 1992, Sayı:5, s.49-51
- 19- Özden Yekta Güngör:Unutulmaz Saygınlık. *Çalışma Ortamı*, Kasım 1992, Sayı:5, s.40-41
- 20- Peker Mümtaz:Türkiye'de Nüfus Çalışmaları ve Nüfusbilimine Katkıları Açısından Dr.N.H.Fişek'in Yeri. *Sosyoloji Dergisi(Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayını)*. 1992, Sayı:3 s.1-23
- 21- Peker Mümtaz:Nüfus Çalışmaları ve Nüfusbilime Katkı. *Çalışma Ortamı*, Kasım 1992, Sayı:5, s.43-45
- 22- Seyhan Muvaffak:Büyük Bir Kimyacı. *Cumhuriyet* 8.12.1979 S.2
- 23- Tekeli İlhan:Nusret Hoca Bir Aydınlandı. *Çalışma Ortamı*. Kasım 1992, S.45- 46
- 24- The Quality of Life In The Mediterranean Countries. 1 st. Mediterranean Meeting on Bioethics. Acireale 31 Ottobre-5 Novembre 1992. Facolta Teologica Di Sicilia Instituto Siciliano Di Bioetica.
- 25- Türk Tabipleri Birliği:Nusret Fişek ve Hekimlik, TISAMAT Basım Sanayii, Ankara 1991
- 26- Türker Kazım: Prof.Dr.Nusret Fişek'i Yeterince Anlayabildik mi? *Çalışma Ortamı*. Kasım 1992, Sayı:5, s.46-47
- 27- Uğurlu Mehmet Cemil: Bir Toplumsal Hekimlik Önderi Prof.Dr.Nusret H.Fişek(1914-1990). *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 1992, Cilt 45, Sayı:2, s.367-410
- 28- WidmannHost: **AtatürkÜniversite Reformu**. Çeviri: Prof.Dr. Aykut Kazancıgil-Dr.Serpil Bozkurt. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi yayını. İstanbul Matbaası, İstanbul 1981